

TEKIJE KAO POTENCIJAL RELIGIJSKOG TURIZMA

Harun PAŠALIĆ

UDK 338.48-6:28(497.6)

SAŽETAK: U radu je ponuđen kraći osvrt na instituciju tekije u Bosni i Hercegovini kao mjesta bogoslužja i njihov današnji potencijal kao religijskog turističkog odredišta. Predstavljena je povijest institucije tekije u Bosni i Hercegovini, te njena vjerska, kulturna i socijalna dimenzija. U radu je predočen i prijedlog itinerara kojim bi se u jednom danu posjetilo tri tekije u kojima zikr prakticiraju različiti derviški redovi gdje bi se upoznao sa njihovim osobenostima, sličnostima i razlikama. Cilj ovog itinerara bi bio upoznavanje sa tradicijom i kulturnom zaostavštinom ovih tekija, zatim upoznavanje sa više derviških redova i načinima prakticiranja njihovog zikra te ukazivanje na spoj, relaciju i koegzistenciju između džamija i tekija.

Ključne riječi: Tekija, sufizam, zikr, derviši, derviški redovi, religijski turizam

Historijat

Najkraća definicija tekije bi bila da je to islamska bogomolja u kojoj se okupljaju, borave i vrše vjerske obrede sufije odnosno derviši. Sufizam se kao način života i razmišljanja pojavljuje u 10. stoljeću kao pokret za očuvanje izvornog islama od sve većeg upliva stranih ideologija kao nuspojave širenja islamskih teritorija. (Buljina, H. 1991:11) Sufizam se, ubrzo, razvio u islamski mysticizam kao put (tarikatu) od Objave (šerijata) do duhovne ekstaze i Istine kao osobnog dostignuća pojedinca (hakikat). Taj mistični Put do Istine vodi preko zikra, to jeste, izgovaranja Božijih imena i razmišljanja o Njemu, prizivanje Allaha, slavljenja Božijeg imena. Zikr može biti zajednički i pojedinačni, no najčešći oblici su: zikr-i džehri (glasni zikr), zikr-i lisani (verbalni zikr), zikr-i qalbi (zikr samo srcem), zikr-i khafijj (skriveni zikr) i zikr-i da'im (stalni zikr). (Seid Havva, 2003).

Prve tekije na tlu Bosne, osnovane su prije konačnog pada bosanskog kraljevstva pod osmansku vlast.

Pripadale su mevlevijskom, kaderijskom, nakšibendijskom, rufajjskom i halvetijskom tarikatu. Neke od njih su bile kraćeg, a neke dužeg vijeka. U islamizaciji Bosne, derviši su odigrali značajnu ulogu. (Omerdić, M. 1997) Na dervise se gledalo kao na vjernike koji su bili pobožni i dosljedni u primjeni vjerskih propisa, zatim, kao na humaniste koji su se iskazivali svojom solidarnošću i pomaganjem drugima te kao na vojnike koji su se iskazivali svojom hrabrošću i odlučnošću. Kao takvi bili su primjer praktičnog života muslimana. Uz mnoge tekije postojale su musafirhane i imareti, što je ukazivalo na socijalni aspekt uloge tekije i ukupnog učenja islama koje su derviši izvorno u životu artikulirali. Sve je ovo utjecalo na brzo širenje islama u našim krajevima. Pri odabiru mjesta i utemeljenju tekije, osnivači su posvetili posebnu pažnju. Mevlana Dželaludin Rumi je mnogo pisao o jedinstvu prirode i savršenog čovjeka. (Vukomanović, M. 2008) Tekije su uvijek građevine uronjene u prirodno okruženje i potpuno otvorene prema

njemu. Izvor, rijeka, stijena, klanac ili kanjon i brdo najčešće su oznake mjesta na kojima se tekije podižu, i zavisno od njih, dobijaju ponekad značenja kapije grada. Eklatantan primjer je tekija na Buni sa svojim specifičnim ekogeografskim prostorom. (Hadžimuhamedović, A. 2006) Bitno je pomenuti da je prva sagrađena tekija u Bosni i Hercegovini Gazi Isa-begova tekija na Bentbaši koja je bila mevlevijskog reda i koja je srušena 1957. godine. (Čehajić, Dž. 1986) Kada je Isa-beg upravljao Bosnom, osnovao je tekiju (1462.) i uz nju mnoge vakufe. Također je uz tekiju sagradio musafirhanu u kojoj se besplatno moglo ostaniti tri dana. Tu su svakodnevno svraćali siromasi, putnici, učenjaci i učenici, derviši. Vakufnama nosi datum mjeseca džumadu-I-evvela 866./1., 2.-3. marta 1462.godine.

Turistički potencijal

Potencijal tekija kao religijsko-turističkog odredišta je višestruk. Pored uobičajenih turističkih mogućnosti i

Slika 1. Gazi Isa-begova tekija na Bentbaši

Slika 2. Mevlevijska tekija ispod Žute tabije

Slika 3. Tekija na Buni

potreba pojedinaca ili organizovanih grupa kao što su: da ispune svoju potrebu za promjenom mjesta, potrebu saznanja novih stvari, potrebu za upoznavanjem drugih kultura i potrebu za interpersonalnu komunikaciju, tekije nude i priliku za upoznavanje specifičnosti islamskog misticizma, pružaju fizički i duševni odmor i duhovnu nadgradnju svojim posjetiocima. (Vukonić, 1996) Turisti, uz adekvatno obrazovanog vodiča,

prilikom obilaska tekija mogu da se upoznaju sa utjecajem tekija, njihovih šejhova, vekila (zamjenika šejhova) i derviša (sufija) na prilike u Bosni i Hercegovini kroz više od pola milenijuma. Pod ovim utjecajem mislimo na utjecaj tekija i njihovih vođa na državni aparat, utjecaj na vjerske strukture te utjecaj na živote lokalnog stanovništva. Također, posjetioци će se moći upoznati sa tzv. islamskim egzorcizmom jer su neki derviški redovi,

poput beктаšija, rifajija, nakšibendija upućeni u nauku o izgonjenju džina, duhova (tur. *ilmi havas*) prilikom kojih se koriste i zapisi za pojedine mentalne tegobe i bolesti, kao i liječenje travama, blatom, glinom, vodom i mehlemima. (Vukomanović, M. 2008) Tokom posjete može se govoriti i o pjesnicima dervišima i njihovoj poeziji nadahnutoj islamskom mistikom i ekskluzivnim rječnikom kojim su se koristili da bi opjevali ideale sufizma

Slika 4. "Mevlevijski ples" – sema

Slika 5. Tekija i muzej u Vukeljićima

kao što su pobožnost, poniznost, skrušenost, strpljivost. Zatim, zainteresirani posjetioци mogu da se upoznaju s vrstama derviških redova, njihovim posebnostima i varijacijama između njih samih te sa specifičnom spoznajnom hijerarhijom i bespogovornom poštovanju kulta ličnosti. Posjetilac bi mogao biti upoznat s raznim hikajama (pričama), predanjima, legendama i iskustvima šejhova i njihovih derviša. Ono što bi bilo posebno interesantno stranim turistima jeste Put rufajskog tarikata koji prilikom zikra, (slavljenja i spominjanja Boga), koriste vatru te probadaju svoje lice i tijelo dugačkim iglama da bi došli do duhovne katarze (Fadiman, 1998).

Pored standardnih pozitivnih utjecaja turizma kao što je ekonomski razvoj, organizovane posjete turista tekijama bi doprinijele i do prijeko potrebnog očuvanja i zaštite ovih, danas, vjersko-kulturnih objekata. Da su već određene instance prepoznale potencijal koje tekije imaju, pokazuje i obnova, iz 2013. godine, mevlevijske tekije, to jeste, tekije Isa-bega Ishakovića koja je sada premještena na lokalitet ispod Žute tabije.

Najpoznatija tekija u Bosni i Hercegovini jeste Tekija na Buni u Blagaju koja je sagrađena oko 1520. godine i kroz svoje vijekove postojanja u njoj su zikr prakticirali četiri derviška reda bektašije, halvetije, kaderije i nakšibendije. (Čehajić, Dž. 1986) Ova tekija, još od 50-tih godina 20. stoljeća

služi više kao turistički objekat. Danas se u njoj prakticira zikr četvrtkom uz godišnju manifestaciju koja se odvija u mjesecu maju kada je pohode više desetina hiljada vjernika u jednom danu. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je 2012. godine tekiju na Buni ustupila na korištenje turističkoj agenciji "Fidan Tours" u naredne 33 godine, a ova je agencija investirala oko milion i petsto hiljada KM u restauraciju ovog objekta od vjerskog i kulturnog značaja. Godišnje, samo preko ove agencije, tekiju na Buni posjeti 14.000 državljana Republike Turske (Ann. 2014). Bivši reisu-l-ulema u BiH dr. Cerić je 2012. godine kazao da tekija na Buni ne pripada samo Bošnjacima i muslimanima, već svjetskoj kulturi te pozvao na zajednički rad tekije na Buni i Međugorja kako bi Hercegovinu posjetilo što više turista iz cijelog svijeta. (Ann. 2012)

Potencijalni itinerar

Jedan mogući itinerar sastojao bi se od posjeta trima tekijama, geografski smještenim u srednjoj Bosni. Tačka polaska bi bila iz Sarajeva i sastojala bi se od posjete prvoj, gore već pomenutoj, tekiji sagrađenoj u Bosni i Hercegovini, to jeste tekiji Isa-bega Ishakovića u kojoj zikr prakticiraju derviši mevlevijskoga reda. Ovaj derviški red osnovao je Mevlana Dželaluddin Rum, i odnosno, njegov sin Sultan Veled. (Vukomanović, M.

2008) Derviše ovoga reda zovu još i "leteći derviši" jer se dio njihovog duhovnog ostvarivanja sastoji od "ples" (sema) u kojem se oni okreću uz zvuke naja, bubnjeva i melodija ilahija. Derviši se tada, uz dopuštenje šejha, vrte u krug, obrnuto od kazaljke na satu, pri čemu desna noga uvijek ide preko lijeve. Sema traje oko jedan sat i podijeljena je u četiri uzastopna dijela s desetominutnim "plesom" i kratkim međupauzama u kojima se svira, uči i recituje iz Kur'ana. Simbolički gledano, ta četiri dijela označavaju kretanje derviša prema Bogu, sa Bogom, u Bogu i od Boga (povratak). Prema mevlevijskoj legendi, prvi semâ je, oko 1249. godine, izveo sam Rumi, u čaršiji Konje, ispred radnje jednog zanatlje, uz ritmičke zvuke kovačkog čekića. (Vukomanović, M. 2008) Turistički potencijal mevlevijskog "ples" je prepoznala 1960. godine Turistička organizacija Konje koja je preuzela obuku mladih "plesaća" koji su se na specijalnim kursovima pripremali za izvođenje mevlevijske seme. Instrumentalisti neophodni za muzički dio tih svečanosti bili su "regrutovani" sa Radio Istanbula i Radio Ankare koji su smatrani najboljim izvođačima turske klasične muzike (Uzel, 2006: 184).

Druga tekija koju bi posjetili bi bila tekija u Vukeljićima kod Fojnice koja je tekija nakšibendijskoga reda i koja je sagrađena oko 1780. godine. Sagrađio ju je Husein-baba Zukić.

Slika 6. Jeni (Yeni) džamija u Travniku

Ova tekija od Sarajeva, i početne tačke itinerara, udaljena je oko sat vremena vožnje automobilom i nalazi se u prekrasnoj poluplaninskoj idili. Desetak metara od ove tekije se nalazi i muzej porodice Hadžimejlić, porodice iz koje dolaze šejhovi ove tekije već 170 godina. U ovome muzeju, najviše eksponata vezano je za život tekije, njenih šejhova i derviša, od šejhovskih odora do ilahija i pjesama koje su učili i pisali vukeljički derviši (Kovač, 2015). Posjetom ovom muzeju moguće je otkriti način života derviša u proteklih 200 godina, njihov način učenja, poštovanja, skrušenosti, pisanja i oblačenja. Pored tekije i muzeja, mogu se vidjeti i tri turbeta koja se nalaze u neposrednoj blizini, podignuta u znak sjećanja na prva tri šejha ove tekije. Prvo turbe je podignuto Husein-babi Zukiću, a

podigao ga je Abdurrahman Sirri, šejh tekije na Oglavku oko 1800. godine (Buljina, 1991).

I posljednja tačka, ovog itinerara, bi bila u Travniku (40 minuta vožnje udaljenom od tekije u Vukeljićima), vezirskom gradu Osmanske Carevine, gdje bi posjetili tekiju koja je sagrađena 1928. godine. Ona je, ustvari, dograđena kao aneks Jeni džamije i sagrađio ju je, fojničanin, Husni efendija Numanagić. U početku se prakticao zikr nakšibendijskog reda dok danas zikr u ovoj tekiji obavljaju pripadnici kaderijskog derviškog reda. Ova tekija ukazuje i na koegzistenciju džamija i tekija gdje su u velikom broju slučajeva efendije bili i šejhovi. U haremu ove džamije i tekije nalazi se turbe bosanskog vezira Abdulah-paše Defterdarije. (Numanagić, 2013).

Cilj ovog itinerara bi bio upoznavanje sa tradicijom i kulturnom zaostavštinom ovih tekija, zatim upoznavanje sa njihovim specifičnim ekogeografskim prostorom u kojem su utemeljene i simbolikom jedinstva prirode i čovjeka. Posjetilac bi se kroz ovaj itinerar upoznao i sa više derviških redova i načinima praktiranja njihovog zikra te bi mu bilo ukazano na spoj, relaciju i koegzistenciju između džamija i tekija kao neke vrste simbioze Vanjskog i Unutrašnjeg (zahira i batina), to jeste, spoj objektivne strane svijesti i subjektivne strane svijeta.

Zaključak

U ovom radu prikazan je kratki historijat nekolicine tekija u Bosni i Hercegovini i njihov evidentni potencijal u polju religijskog turizma. Same tekije su, u većini slučajeva, podignute u oazama prirode gdje čovjek može pronaći duševni mir i tišinu, stoga opravdano se mogu naći na turističkim mapama u Bosni i Hercegovini. Ukazano je na vrste tekija, shodno derviškim redovima i zikrovima koji praktiraju njeni pripadnici i na fenomen njihovog 500-godišnjeg utjecaja na društvene i vjerske prilike u Bosni i Hercegovini koji je elaboriran kroz mnoge knjige i tekstove. U radu je predstavljen prijedlog itinerara kojim bi u jednom danu turisti mogli posjetiti tri tekije u kojima se praktiraju različite vrste zikra, te posjetili i muzej u Vukeljićima koji je posvećen tekiji, šejhovima, dervišima i njihovoj zaostavštini.

Izvori i literatura

Buljina, H. (1991). Tekije u fojničkom kraju. Fojnica: Svjetlost
 Čehajić, Dž. (1986). Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama. Sarajevo: Grafo art
 Havva, Seid (2003). Blagovremeni uvod u tesavvuf i njegove tajne. Tuzla: Behram-begova medresa

Hadžimuhamedović, A. (2006). "Prostorne osobenosti tekija u Bosni i Hercegovini", u Isa-begova tekija u Sarajevu, str. 43-56
 Uzel, N. (2006). "O mevlevijskome redu u Republici Turskoj", u Isa-begova tekija u Sarajevu, str. 181-186

Vukomanović, M. (2008). "Sufizam-unutrašnja dimenzija islama" u Filozofija i društvo 2/2008. Beograd
 Fadiman, J. (1998). Essential Sufism. San Francisco: Castle Books
 Numanagić, A. (2013). Hadži Hafiz Husni ef. Numanagić. Sarajevo: Dobra knjiga d.o.o.

- Vukonić, B. (1996). *Tourism and Religion*. Oxford: Elsevier
- Omerdić, M. (1997). *Derviši i tekije u Sarajevu*. U: Prilozi historiji Sarajeva, Institut za istoriju, Sarajevo (str. 129-140)
- Ann. (2014). *Blagajska tekija – historija*, Dostupno na: <http://www.blagajtekija.ba/historija/> (16. septembar 2014).
- Kovač, M. (2015). *Živi islam u tekiji*. U: *Islamske informativne novine Preporod*, br. 2/1036. God. XLV. (str. 25)
- Ann. (2012). *Tekija na Buni i Međugorje trebaju zajedno raditi*, Dostupno na: <http://www.radiosarajevo.ba/novost/80347/tekija-na-buni-i-medugorje-trebaju-zajedno-raditi> (16. septembar 2014)

الموجز

التكايا والسياحة الدينية

هارون باشاليتش

يقدم هذا العمل لمحة موجزة عن التكايا في البوسنة والهرسك، باعتبارها أماكن للتعبد، وإمكانية استخدامها مقاصد للسياحة الدينية. وقد تم استعراض الخلفية التاريخية للتكايا في البوسنة والهرسك، وجوانبها الدينية والثقافية والاجتماعية. كما تم تقديم مقترح لجولة من يوم واحد يتم خلالها زيارة ثلاث تكايا، تقام فيها أذكار طرق صوفية مختلفة، والتعرف على خصائصها وأوجه التشابه والتباين بينها. والهدف من هذه الجولة هو التعرف على التقاليد والتراث الثقافي لهذه التكايا، والتعرف أيضا على الطرق الصوفية المختلفة وكيفية إقامتها للذكر، والإشارة إلى الصلة والرابط الوجودي المشترك بين المساجد والتكايا.

الكلمات الرئيسية: التكية، التصوف، الذكر، الصوفيون، الطرق الصوفية، السياحة الدينية.

Summary

TAQYA (TAKKA) AS A POTENTIAL FOR DEVELOPING RELIGIOUS TOURISM

Harun Pašalić

This article presents a short reflection upon the institution of taqya in Bosnia and Herzegovina as a place of worship and its present potential for development of religious tourism. It brings a short history of the institution of taqya in Bosnia and Herzegovina, as well as a review of its religious, cultural and social dimensions. The article also suggests a possible itinerary whereby three taqyas in which the zikr is performed by different sufi orders (tarikats) is visited, where tourist would be in one day introduced to the features of these three tarikats and their differences and similarities. The aim of such an itinerary is presentation of tradition and cultural heritage of these taqyas as well as the variety of sufi tarikats and different practicing of the zikr, thus showing the connection, correlation and coexistence between mosques and taqyas.

Key words: Taqya, Sufism, zikr, dervishes, sufi orders, religious tourism